

Milo Rau werkt met acteurs met beperking in nieuwste voorstelling

'Ik moest soms wenen. Maar ik heb leren doorzetten'

Zijn we mensen met het syndroom van Down aan het 'uitroeien'? In *The Last Generation*, de nieuwe voorstelling van Milo Rau, wagen acteurs met het syndroom zich aan een gruwelijke bewerking van Pier Paolo Pasolini én de Markies de Sade. 'Mijn moeder was hier niet zo voor te vinden, maar het is mijn lijf.'

EUWOLD CEULEMANS

H

eil Hitler!"

Het is een uitspraak die altijd wat schuurt, ook in een theaterzaal. Maar tijdens deze repetitie van *The Last Generation*, of *the 120 Days of Sodom* wordt je er extra ongemakkelijk van. Omdat de kreet wordt uitgesproken door een achttal acteurs met het syndroom van Down, net nadat één van hen een machinegeweer heeft gericht op een van haar collega's. Ze ligt nog levenloos op de grond wanneer de heilwens voor de Führer wordt gescandeerd. Vanop een balkon aan de zijkant van het podium neemt actrice Jacqueline Bollen het woord. "Voor de buitenwereld zijn jullie al dood", zegt ze, erbij vertelend dat ze zullen worden overgeleverd aan seksuele uitpattingen, "vaginaal, oraal en anaal."

Dit is geen voorstelling voor doetjes. *The Last Generation* is een bewerking van *Salò, or the 120 Days of Sodom* (1975), de laatste film van Pier Paolo Pasolini en volgens *Time Out* "de meest controversiële film aller tijden". *Salò* was geïnspireerd op *De 120 dagen van Sodom*, een verhaal van Markies de Sade (hij die zijn naam gaf aan 'sadisme') en speelt zich af in een Italiaans landhuis waar vier notabelen zich aan het einde van de Tweede Wereldoorlog terugtrekken met achttien tieners die worden verkracht, gemarteld en vermoord.

"Dit zijn de regels van het spel, niet meer, niet minder", vertelt acteur Koen De Sutter, die net als Jacqueline Bollen een van de notabelen vertolkt, in de camera. "Maar zoals gezegd, dit is een allegorie. Naarmate de tijd vordert, zal getoond worden hoe misselijk ze worden, hoe pijnlijk dit voor hen is."

VAN HITCHCOCK TOT HALLOWEEN

Het opvallendste aan *The Last Generation* of *the 120 Days of Sodom*, de nieuwe voorstelling van de veelbesproken theatermaker en voormalig NTGent-directeur Milo Rau (46), is dat de jongelingen die verkracht, gemarteld en vermoord worden vertolkt worden door acteurs van Theater Stap, een Turnhouts gezelschap dat werkt met acteurs met een beperking. Tien van hen spelen mee in *The Last Generation*, van wie acht het syndroom van Down hebben.

Rau maakte de voorstelling in 2017 in Zürich, met acteurs van Theater HORA, de Zwitserse tegenhanger van Stap. Zij hadden Rau gevraagd om met hen een voorstelling te maken. "Hun specialiteit was bewerkingen van horrorfilms", legt

Rau uit. "Van Hitchcock tot Halloween. Ze houden van alles wat bloed, geweld en waanzin heeft. En ze vonden die film van Pasolini ook een interessante horrorfilm."

Maar Rau ging verder in die bewerking, die hij op vraag van Théâtre de Liège-directeur Serge Rangoni nu ook naar België brengt. "In dezelfde periode kreeg Theater HORA in Zwitserland de belangrijkste theaterprijs die je kunt krijgen. Dat was een revolutie. En in België werd op hetzelfde moment bepaald dat de NIP-test werd terugbetaald." Met de NIP-test kunnen trisomie-afwijkingen, waaronder down, bij een foetus vroeg in de zwangerschap worden opgespoord. "Het aantal kinderen die met een afwijking werden geboren ging helemaal naar beneden", vertelt Rau. Of, zoals Bollen nadrukkelijk vertelt tijdens de voorstelling: "Negen op de tien koppels breken de zwangerschap

'We leven in een samenleving waarin streven naar perfectie de norm is geworden, een gevaarlijke tendens'

MILO RAU
REGISSEUR

af als trisomie wordt vastgesteld." En dan, wijzend naar haar collega's van Theater Stap: "Zij zijn de laatste generatie."

Rau: "Toen ik naar de lagere school ging, zat er altijd wel een kind met down in de klas. Dat was normaal toen. Maar de laatste dertig jaar heb ik hen zien verdwijnen. Ik zie hen niet meer op straat. Maar wel in de media, in populaire programma's als *Down the road*, en op het podium, waar ze met prijzen bekroond worden."

Het was die parallel die hem interesseerde: de aandacht in de media versus de manieren om hen "te doen verdwijnen" in het dagelijkse leven. "Ik vind het nog altijd heel belangrijk om vandaag dat gesprek over down weer aan te gaan", zegt Marc Bryssinck, directeur van Theater Stap, "en over onze verschrikkelijke drang om altijd de perfectie en onze ideaalbeelden na te streven." Vandaar ook de link met het nazisme, die Rau overnam uit Pasolini's film. "Zij zijn ook zorginstellingen binnengevallen, ze hebben mensen met een handicap gewoon vernietigd. Alles voor de *übermensch*", weet Bryssinck. "Dat was een soort *Endlösung* van mensen in de psychiatrie en de zorg. En Milo stelt dat dan heel scherp in de voorstellingen: dit is een nazistische tendens."

BLOEDBAD

Natuurlijk is *The Last Generation* een voorstelling die zal choqueren aan de oppervlakte, vanwege het mentale en fysieke geweld, maar bovenal is het een stuk over macht en over vrijheid - over waar die van de ene begint en de andere eindigt. De personages met een beperking zijn

"*créatures sans défense, délivrées à notre bon plaisir*", zegt Bollen in haar monoloog in *The Last Generation* over de personages die de Stappers vertolken.

De spelers van Theater Stap laten het niet aan hun hart komen. "Leuk", antwoordt Liesbeth De Hertogh (37) wanneer we haar tijdens de pauze vragen wat ze van de repetities vindt. "Maar het is wel een zwaar stuk, ze." Niet veel later kondigt Rau, koffiebekker in de hand, aan: "Oké, kan iedereen zich klaarmaken voor de bloedbadscène?"

Bram Vaneeckhaute (29), een acteur met autisme, neemt een klapbord in de hand - hij speelt binnen de voorstelling een regisseur die alle scènes aankondigt. "De bloedbadscène!", declameert hij. Het is wat anders dan wat hij bij Stap gewoon is, legt hij nadien uit. "We spelen veel verschillende voorstellingen. Een over Ensor, bijvoorbeeld, de schilder. Dat was een komische voorstelling. Wij doen dikwijls van die komische dingen. Maar die brutaliteit, dat moet toch ook kunnen. Dit is het griezeligste stuk dat ik al heb mogen doen. Toen ik de vraag kreeg of ik hieraan mee wilde doen, heb ik daar diep over nagedacht. Maar er was iets in mij dat zei: ja, je moet dit doen. Ik vind het eigenlijk wel goed dat we nu ook in zo'n brutaal stuk mogen spelen."

'De bloedbadscène' doet haar naam alle eer aan. Je kunt Pasolini niet bewerken zonder gruwel, je kunt geen De Sade op het podium brengen zonder vernedering. Uit de buik van Gitte Wens (31) wordt een foetus gesmeden, terwijl de camera de horror uitvergroot op het grote scherm achteraan op de scène. Achteraf vertelt

Achteraan, v.l.n.r.: Luc Loots, Bram Vaneeckhaute, Leen Teunkens, Milo Rau. Midden,

Regisseur Milo Rau en acteurs van Theater Stap, een Turnhouts gezelschap dat werkt met acteurs met een beperking. © ELISA MAENHOUT

Wens - u herkent haar uit *Down the road* - hoe zwaar het was toen ze die scène voor het eerst moest spelen. "Ik kan eigenlijk geen kindjes meer krijgen", zegt ze. "En in dit stuk heb ik wel een kindje. Maar dat kindje gaat direct dood. Dat vind ik echt heel erg. Ik moest soms wenen. Maar ik heb leren doorzetten."

Het is verre van de enige choquerende scène in *The Last Generation*. Er worden blote derrières gekeurd, als op een vleesmarkt. Er worden verkrachtingen nagepeeld. Acteurs worden als honden aan

de leiband gehouden, terwijl anderen hen ironisch strelen en eten in hun mond duwen. "In de loop der jaren hebben de ouders van onze spelers heel veel vertrouwen in ons gekregen: doe maar, en we zien elkaar wel op de première. Maar nu hebben we zelf gezegd: we vinden het toch wel aangewezen dat we elkaar op voorhand zien, dat we over dit project praten, dat ze Milo ontmoeten en dat ze met hem praten", legt Bryssinck uit. "Want als je zoon of dochter hieraan meedoet, is het toch nodig dat we ons van

meet af aan bewust zijn dat er rond deze voorstelling controversie zou kunnen ontstaan.

Rau: "Als je kinderen of mensen met een beperking cast, cast je ook hun ouders. Vorig jaar, rond Kerstmis, heb ik twee avonden met hen over de voorstelling gepraat, over de pro's en de contra's, over hoe het eruit zou zien, over wat het betekent om naakt op scène te staan."

Bryssinck: "Op vraag van Milo hebben we eerst naar de film van Pasolini gekeken. En op basis daarvan waren er al een aantal Stap-spelers die zo gedegouteerd waren dat ze zeiden: nee, hier ga ik niet in mee. En natuurlijk zijn er een paar ouders die hun hart vasthouden en zeggen: goh, normaal is dit een familiegebeuren en gaan we met de buren kijken. Ik begrijp dat ook. Maar als je zoon of dochter al dertig jaar theater speelt, is misschien ook niet alles geschikt voor de gevoeligheid van de bomma."

HONDJE SPELEN

Onder meer de ouders van Wens waren op hun hoede voor de nieuwe voorstelling van hun dochter. "Mijn mama en mijn papa waren hier eerst wel tegen", vertelt ze. "Maar ik zei tegen hen dat het mijn lijf is en dat ik dit eigenlijk wil doen. Dus ik heb niet lang getwijfeld. Mijn mama en papa komen wel kijken, maar mijn zus en mijn broer niet. Die zijn er echt tegen. Dat vind ik wel spijtig."

De Hertogh mag dan weer de bruid spelen tijdens een huwelijks-scène in *The Last Generation*. "Ik wilde heel graag meedoen. Echt heel graag." En dan: "En Gitte kan heel goed een hondje spelen."

'Ik heb een mooie maar zware rol. Maar we beleven hier keiveel plezier aan. Dat is toch ook belangrijk'

LIESBETH
DE HERTOGH

Tijdens de repetities valt op hoe luchtig de sfeer is, wanneer er een ademspauze wordt gevonden tussen het steeds opnieuw spelen van loodzware scènes. De Sutter praat met een van de Stappers over het voetbal. "Antwerp heeft verloren gisteren, van Porto. En Club Brugge moet vanavond spelen. Tegen een Zwitserse ploeg, denk ik." Vaneeckhaute, na de repetitie: "Wat humor, dat hebben we nodig. Met al die brutale dingen die we hier opvoeren." Wens: "Mensen zijn hier heel open, eigenlijk, en keilief. Maar als we moeten werken, moeten we wel echt doorzetten."

Dat blijkt geen enkel probleem voor de acteurs van Stap, van wie sommigen, zoals Ann Doelck (51), al 26 jaar op de planken staan. "Tijdens de technische repetities moeten ze vaak lang wachten. Dat is heel slopend, want eigenlijk zouden ze dan liever wat gaan zitten, wat kleuren, een babbeltje doen, een tasje thee drinken", legt Bryssinck uit. "Maar dit is voor hen ook een enorme leerkans, omdat ze in een heel professionele context terecht komen en zich als acteur daarin kunnen ontwikkelen, dat ze daarin kunnen groeien."

VRAAGSTUK

Theater Stap begon zo'n veertig jaar geleden, en heeft inmiddels een immense weg afgelegd. *The Last Generation* en de vragen die de voorstelling aankaart, lijken op het juiste moment te komen. "In de jaren 80 zijn we begonnen met veel mensen met het syndroom van Down", zegt Bryssinck. "Als ik nu naar onze jongerenwerking kijk, zit daar nog één iemand met down. Dus natuurlijk raakt deze voorstelling ons."

"Het recht op abortus en de individuele keuzevrijheid zijn absoluut heilig voor mij, daar gaat het niet om", benadrukt Rau. "Maar we moeten tegelijk vragen durven te stellen bij de introductie van nieuwe technologieën." Rau koos er bij de geboorte van zijn kinderen voor om geen NIP-test te laten afnemen. "Ik was er bang voor. Het is een belangrijke beslissing en de samenleving geeft je geen richtlijnen over hoe ermee om te gaan. We laten ouders aan hun lot over. Bovendien leven we in een samenleving waarin streven naar perfectie de norm is geworden, een gevaarlijke tendens."

Bryssinck: "Dat deze voorstelling een debat op gang zal brengen, is misschien ook wel de bedoeling. Ik vind het ook een heftig stuk, met een heftige tekst. Maar ik heb niet het gevoel dat we dit niet kunnen maken. Natuurlijk kun je zeggen: de acteurs zijn mentaal beperkt, zij begrijpen dat niet op de manier die wij dat begrijpen. En dat is ook zo. Maar als we hen, na heel veel uitdaging, na veel tijd en geduld en creativiteit, erbij kunnen halen in plaats van hen zwijgend aan de kant te laten staan, waarom zouden we dat niet doen?"

Het is soms "moeilijk voor mijn hoofd", geeft Wens toe. "Maar ik weet wel dat mensen met het syndroom van Down ook heel veel liefde kunnen geven." Enkele uren eerder had Rau om muziek gevraagd, en schalde prompt Mendelssohns 'Bruijftsmars' door de speakers. Het markeert het begin van een huwelijks-scène, waarbij alle acteurs zich aan een bankettafel zetten, Liesbeth De Hertogh (als bruid) en Bram Vaneeckhaute (als bruidegom) in het midden.

Natuurlijk zal ook de vrede en vreugde van dit tafereel worden doorbroken, wanneer acteurs aan de leiband worden gehouden, wanneer er over Pasolini en over nazi's wordt gepraat, wanneer iemand met een riem wordt geslagen. Maar het is de favoriete scène van De Hertogh, zegt ze nog. "Ik heb een mooie rol, denk ik. Maar ook een zware rol. Maar we beleven hier keiveel plezier aan. Dat is toch ook belangrijk."

The Last Generation, or the 120 Days of Sodom. Van 5 tot 10 november in Théâtre de Liège, Luik. Op 16 november in De Warande, Turnhout. Op 8 en 21 december in NTGent, Gent. Van 19 tot 21 december in Théâtre National, Brussel.

'Mama en papa komen kijken maar mijn zus en broer niet. Die zijn er echt tegen. Dat vind ik wel spijtig'

GITTE WENS

'Wij doen dikwijls van die komische dingen. Maar die brutaliteit, dat moet toch ook kunnen'

BRAM
VANEECKHAUTE

v.l.n.r.: Hazina Kenis, Liesbeth De Hertogh, Gert Wellens, Gitte Wens, Els Laenen, Ann Doelck. Vooraan: Tanne Lemmens. © ELISA MAENHOUT